

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, STTK ja Akava kiittävät mahdollisuudesta lausua julkisuuslain salassapitoperusteista ja esittävät yhteisenä lausuntonaan seuraavaa:

Palkansaajakeskusjärjestöt pitävät perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaisen julkisuusperiaatteen asianmukaisen toteutumisen varmistamista kannatettavana tavoitteena. Nykyistä selkeämpi ja toimivampi viranomaisen toiminnan julkisuutta koskeva lainsäädäntö edistää yhteiskunnan avoimuutta ja vastaa nyky-yhteiskunnan vaatimuksia.

Mietinnön mukaan julkisuuslain 16 § muutettaisiin. Uuden 16 §:n 5 momentin mukaan viranomainen voi kieltäytyä tietopyynnön toteuttamisesta, jos se edellyttäisi viranomaiselta lain tarkoitus huomioon ottaen ilmeisen kohtuuttomia toimia. Viranomaisen henkilöstöön kuuluvan tai muutoin viranomaisessa toimivan on tällöin saatettava asia oma-aloitteisesti viranomaisen ratkaistavaksi.

SAK, STTK ja Akava katsovat, että uusi säännös ilmeisestä kohtuuttomuudesta jää tulkinnanvaraiseksi ja voi tosiasiassa laajentaa 24 §:n lisäksi salassapidon piiriä nykyisestä. Säännös voi siten heikentää julkisuusperiaatteen tosiasiallista toteutumista. Säännös voi rajoittaa myös julkisen sektorin henkilöstön tiedonsaantioikeutta työnantajansa toiminnasta siltäkin osin, kun tiedot ovat julkisuuslain mukaan julkisia kaikille kansalaisille. Säännöksestä tulisi yllä kerrotun vuoksi ensisijaisesti luopua kokonaan. Mikäli säännös kuitenkin sisällytetään esitykseen, tulisi ilmeinen kohtuuttomuus määritellä selvästi täsmällisemmin. Henkilöstön asemaan vaikuttava sääntely tulisi lisäksi valmistella kolmikantaisesti.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaillaa ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Esityksellä ehdotetaan laajennettavan julkisuuslain soveltamisalaa. Ehdotuksen mukaan lakia sovellettaisiin ensinnäkin julkisen hallintotehtävän hoitamiseen kokonaisuudessaan sen sijaan, että soveltamisala määrittyisi julkisen vallan käytön perusteella. Lisäksi lakia sovellettaisiin ehdotuksen mukaisesti julkisyhteisön, valtion liikelaitoksen tai julkisyhteisöjen yhteisessä määräysvallassa olevaan yhteisöön tai säätiöön ja näiden määräysvallassa oleviin tytäryhteisöihin ja tytärsäätiöihin siltä osin kuin ne harjoittavat muuta kuin kilpailutilanteessa markkinoilla tapahtuvaa taloudellista toimintaa.

Palkansaajakeskusjärjestöt pitävät julkisuuslain soveltamisalan laajentamista lähtökohtaisesti kannatettavana. Julkisuuslain soveltamisalan laajentamisen yhteydessä tulisi kuitenkin huomioida tarkemmin työeläkejärjestelmän erityinen asema, tehtävä ja ominaispiirteet. Mietinnössä tarkastelu on jäänyt osin puutteelliseksi. Tämän vuoksi sääntely ei sovellu kovin hyvin työeläkealalle ja poikkeaa myös muusta lakisääteisestä sosiaalivakuutuksesta.

Lisäksi julkisen hallintotehtävän käsitteeseen liittyy tulkinnanvaraisuutta, jonka vuoksi soveltamisalan laajentamisen vaikutustenarviointi on vaikeaa.

Palkansaajakeskusjärjestöt katsovat lisäksi, että kaikki työeläkejärjestelmää koskevat muutokset tulisi valmistella kolmikantaisesti.

Julkisuuslain soveltamisalan laajentaminen johtaa myös rikosoikeudellinen virkavastuun laajenemiseen julkisyhteisön määräysvallassa oleviin yhteisöihin ja säätiöihin. Lakiluonnokseen on otettu virkavastuuta osoittava säännös siltä osin, kun toimija hoitaa julkisuuslain soveltamista koskevaa julkista hallintotehtävää (5 §). Keskusjärjestöt huomauttavat, että myös palvelussuhteisiin liittyvissä sääntelykokonaisuuksissa tulee noudattaa kolmikantaista lainsäädäntövalmistelua.

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

SAK, STTK ja Akava viittaavat Valviran lausumaan terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeusaseman eroista toisaalta ammattitoiminnan asianmukaisuuden valvontaprosessissa ja toisaalta rikosprosessissa.

Julkisuuslain sääntelyä tulee kehittää niin, että ammattihenkilön toimintavelvoitteen täyttäminen Valviran valvontatoiminnassa ei vaaranna henkilön lakisääteisiä oikeuksia rikosprosessissa (laki terveydenhuollon ammattihenkilöstä 19 §).

Ojala Katri
Akava ry